

Normativnost v enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjih

Osnovni namen splošnih razlagalnih slovarjev je prikazovanje pomenske razlage in pomenske razvejanosti leksikalnih oz. slovarskih enot, sprejetih v slovar na ravni iztočnice. O normativni vlogi slovarja govorimo, ko je v slovarju prepoznana njegova normativna oz. usmerjevalna narava. Normativno vlogo v okviru splošnih razlagalnih slovarjev opravljajo slovarji, ki prinašajo opis knjižnega jezika oz. je izhodišče presojanja/vrednotenja leksikalnih enot knjižni jezik. Normativnost v slovarju je lahko izražena eksplicitno ali implicitno.

Glavni cilj doktorske disertacije je raziskati razumevanje normativnosti, tradicijo in načine vključevanja normativnih informacij v splošne razlagalne slovarje ter pripraviti smernice za vključevanje tovrstnih informacij v sodobni splošni razlagalni slovar slovenskega knjižnega jezika z dveh vidikov – vsebinskega (kaj obsegajo normativne informacije) in prikaznega (kako prikazati normativne informacije), pri tem pa upoštevati tudi potrebe jezikovnih uporabnikov.

Glavna raziskovalna vprašanja doktorske disertacije so:

- (1) kaj je normativna informacija;
- (2) katere normativne informacije posreduje enojezični splošni razlagalni slovar (vsebinski vidik);
- (3) na kakšen način enojezični splošni razlagalni slovar posreduje normativne informacije (prikazni vidik);
- (4) kako sta se v 20. stoletju spreminjala normativno vrednotenje jezikovnih pojavov (vsebina normativnih tematik) in posredovanje oz. prikaz eksplicitnih normativnih informacij v enojezičnih (splošnih razlagalnih) slovarjih za slovenščino;
- (5) katere normativne informacije posredovati v sodobnem enojezičnem splošnem razlagalnem slovarju (vsebinski vidik);
- (6) kako te informacije prikazati (prikazni vidik).

Disertacija prinaša pregled in primerjavo posredovanja normativnih informacij in tematik v različnih izdajah slovenskega enojezičnega splošnega razlagalnega slovarja (SSKJ, SSKJ2 in eSSKJ). Ob tem je predstavljeno tudi posredovanje normativnih informacij v slovenskih

pravopisnih slovarjih (od leta 1899 do nastajajočega *ePravopisa*), čeprav se pravopisni slovar po svojem namenu sicer od splošnega razlagalnega slovarja. Splošni razlagalni slovar je samostojen jezikovni priročnik, pravopisni priročnik pa je tradicionalno dvodelen, sestavljen iz pravil in slovarskega dela. Osnovni namen pravopisnega slovarja je gradivsko razširjati in ponazarjati pravopisna pravila. Ker pa so na Slovenskem prav nekateri pravopisni slovarji v odsotnosti splošnega razlagalnega slovarja deloma zapolnjevali to leksikografsko vrzel s širjenjem obvestilnosti z informacijo o pomenu, so vključeni v analizo. V nadaljevanju so analizirani jezikovni pojavi, ki so bili v SSKJ eksplicitno označeni z normativnima kvalifikatorjema *nepravilno* in *neustaljeno*, ob tem je primerjana obravnava teh jezikovnih pojavov v prvi in drugi izdaji SSKJ. V primerjavo je zajet tudi slovarski del *Slovenskega pravopisa* 2001, ki se je gradivsko oprl prav na gradivo SSKJ. Namen primerjave je ugotoviti, ali se je v času spreminjalo vrednotenje jezikovnih pojavov oz. je prišlo do spreminjanja knjižnojezikovne norme v smeri večje jezikovne raznolikosti, ki se pojavlja s širjenjem skupnosti nosilcev knjižnega jezika. Z vidika posredovanja eksplicitnih normativnih informacij so predstavljene nekatere tuje leksikografske prakse. Upoštevan je tudi uporabniški vidik, in sicer z analizo jezikovnih zadreg, ki se pojavljajo pri uporabnikih slovenskega knjižnega jezika. Na podlagi analize je presojeno, katere zadrege bi bilo smiselno prikazati v splošnem enojezičnem razlagalnem slovarju in na kakšen način.

Metodološki pristop, ki obsega pregled literature ter analitično, primerjalno, korpusno in paberkovalno metodo, omogoča oblikovanje in utemeljevanje smernic za prikaz normativnosti v nastajajočih enojezičnih splošnih razlagalnih slovarjih. Danes slovaropisje v primerjavi s preteklostjo ni več v tolikšni meri podrejeno omejitvam, ki so povezane s tiskanim medijem. Usmerjanje v – v količinskem smislu neomejen – digitalni medij zahteva ponovni premislek o načinu prikaza (normativnih) slovarskih informacij. Ob tem se odpira tudi možnost združevanja več specializiranih slovarjev v eno slovarsko bazo, npr. znotraj istega slovarskega portala, kar po eni strani prinaša bolj razdrobljen prikaz informacij, hkrati pa omogoča popolnejšo vsebinsko informacijo o slovarskih enotah.